

УДК 94(477.8):32

**МИКОЛА ЛАГОДИНСЬКИЙ – ВИЗНАЧНА ПОСТАТЬ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ:
ЖИТТЄВИЙ І ПОЛІТИЧНИЙ ШЛЯХ****В.М. Клапчук**

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

У статті наводяться оригінальні матеріали про життєвий та творчий шлях голови Української Радикальної Партії, посла до Австрійського парламенту, члена Загальної Української Ради та Української Національної Ради доби ЗУНР Миколи Лагодинського, розквіт політичної кар'єри якого припав на період його проживання у містечку Делятин. М. Лагодинський народився у с. Добриводах поблизу Збаражя, закінчив Золочівську гімназію та юридичний факультет Львівського університету. На початку своєї політичної кар'єри належав до народовців, відтак був до смерті членом Української радикальної партії.

У 1900 р. переїхав на адвокатську роботу до містечка Делятин Надвірнянського повіту. Відразу ж включився у суспільно-політичну роботу, проводив передвиборну агітацію, організовував віча, агітував за відкриття Українського університету у Львові. 1902 р. за його ініціативою у Делятині створено читальню товариства «Просвіта», першу щадничо-позичкову «Руську касу». 1907 р. вперше став послом до Австрійського парламенту. У 1908 р. його обрано до Центрального комітету «Січі» в якості скарбника. У грудні 1910 р. на XXV з'їзді Української радикальної партії Лагодинського обрано головою партії.

1911 р. після дострокових виборів М. Лагодинський удруже став послом до Австрійського парламенту. У грудні 1913 р. його знову обрано головою УРП, а також послом до Галицького сейму.

На початку Першої світової війни увійшов у Головну Українську Раду. З наближенням російських військ виїхав з родиною до Відня й там перебував майже цілу війну, активно включившись в роботу Загальної Української Ради. Пізніше став суддею Польового суду Начальної команди УГА, ввійшов до складу Української Національної Ради ЗУНР.

Ключові слова: ЗУНР, Українська Радикальна Партія, посол, Австрійський парламент, Загальна Українська Рада, Українська Національна Рада, Делятин.

Вступ. На сьогоднішній день ще повністю не висвітлено місце і роль у житті Західноукраїнської Народної Республіки багатьох політичних, культурних, господарських діячів Галичини. До таких імен можна зарахувати і відомого політичного діяча Миколу Лагодинського, про політичне життя, громадську позицію якого досить мало інформації у наукових колах. З цією метою і здійснено спробу правдиво і неупереджено висвітлити життєвий і творчий шлях людини, що

навіки прославила свій край і займає почесне місце у переліку відомих людей Галичини.

Огляд літератури та джерел.

Матеріали, що наводитимуться нижче, вводяться у науковий обіг вперше, зібрані Михайлом та Володимиром Клапчуками від очевидців, родичів та знайомих М. Лагодинського. Більшість оригіналів, на базі яких ґрунтується виклад статті, знаходяться у Домашньому архіві родини Клапчуків у Делятині [1].

Виклад матеріалу. Як справедливо відмічено у некролозі, до найінтелігентніших умів українського народу в 1900–1910 рр. безумовно належав Микола Лагодинський.

М. Лагодинський народився 28 жовтня 1866 р. у с. Добриводах поблизу Збаража, де його батько, Гнат Лагодинський, був парохом. Згодом о. Г. Лагодинського перевели до Тернополя й там Микола відвідував початкову школу. Після передчасної смерті батька брат Лев забрав маму та Миколу до Золочева й записав наймолодшого з родини – Миколу – до місцевої гімназії. У цій школі М. Лагодинський познайомився зі старшим на два роки учнем К. Трильовським, що зумів організувати своїх товаришів та керувати їх позашкільною роботою. Гімназисти створили власну підпільну бібліотеку, проводили семінари, влаштовували концерти. Микола підключився до праці гуртківців, писав статті для газети, виступав з рефератами. Після переїзду К. Трильовського з Золочева до Коломиї М. Лагодинський перейняв провід над гімназистами.

Крім роботи в гімназійному

гуртку, М. Лагодинський брав активну участь у передвиборних кампаніях, агітуючи за українських кандидатів на послів до Галицького сейму та Віденського парламенту. Незважаючи на значну громадську роботу та незначні достатки, особливо після смерті брата й мами, Микола вчився дуже добре й належав до найкращих учнів гімназії.

Після закінчення середньої школи та успішного складання екзаменів М. Лагодинський поступив на юридичний факультет Львівського університету, а закінчивши його, – на адвокатську практику в Мацошині. Після успішної практики він захистив дисертацію на звання доктора права. На цей же період припадає й його одруження з Клавдією Саноцькою. У подружжя Миколи та Клавдії Лагодинських у 1896 р. народилася донька Марія, 1898 р. – Ірина, 1901 р. – Галина та 1903 р. – Ярослава. Остання відома у Галичині як відома поетеса Леся Верховинка.

На початку своєї політичної кар'єри М. Лагодинський належав до народовців, а відтак, ще будучи адвокатським практикантом, вступив до Української радикальної партії (УРП) та до самої смерті був її зразковим членом. Зафіксовані дві події, в яких М. Лагодинський виявив свою принципову партійну позицію. Так, мав місце випадок, що виділ товариства «Просвіта» у Львові не згодився прийняти у члени відомих тоді соціалістичних діячів І. Франка та М. Павлика. М. Лагодинський виступив за це з різкою критикою поступку виділу «Просвіти».

У 1900 р. М. Лагодинський

приїхав на адвокатську роботу до «забутого богом та людьми» Делятина. Тут за свої заощадження та придане дружини побудував два будинки, в одному з яких М. Лагодинський відкрив свою адвокатську канцелярію, а вільні кімнати віддав у розпорядження товариства «Бесіда» та «Руська каса». Другий будинок був жилим родинним, проте на другому поверсі у 1906–1912 рр. там проживав Іван Семанюк (Марко Черемшина), а в 1912–1914 рр. – Михайло Козоріс, які були адвокатськими практикантами у М. Лагодинського.

У суспільно-політичну роботу М. Лагодинський включився відразу ж після приїзду до Делятина. Вперше про його діяльність на Делятинщині згадано з нагоди передвиборної акції, що розпочалася в жовтні 1900 р. На теренах Надвірнянського повіту перші збори незалежних від урядових чинників мужів довір'я відбулися 13 жовтня у Делятині за ініціативою М. Лагодинського. Присутні вибрали виборчий комітет на чолі з М. Лагодинським та вирішили підтримати кандидатури судового радника О. Карановича з Станиславова та адвоката Т. Окуневського з Городенки. Проте вибори були програні, «завдяки» повітовому старості, який наказав голосувати за К. Мандичевського та Мойсу, що отримали, відповідно 87 та 86 % голосів.

У 1901 р. зустрічаємо М. Лагодинського у числі чотирьох організаторів великого віча у Делятині в справі відкриття Українського університету у Львові. Крім М. Лагодинського до організаційного комітету належали ад-

вокат І. Драгомирецький, священники І. Городиський і М. Драгомирецький.

1902 р. за ініціативою і при активній участі М. Лагодинського у Делятині створено читальню товариства «Просвіта», котра скоро витіснила впливи москвофільного «Общества имени Качковского», а також першу щадничо-позичкову «Руську касу», яка успішно стала конкурувати з подібними польськими та єврейськими установами і в значній мірі відтягнула українських селян від лихварської залежності. При керівництві «Руською касою» стали перші однодумці М. Лагодинського – податковий урядовець Олександр Колянковський та касовий оператор Осип Климович.

Відтак селами почали створюватися читальні «Просвіти», а у Ворохті та Микуличині при значній допомозі жаб'євських організаторів П. Шекерика та Ю. Соломійчука зав'язалися коші молодіжного товариства «Січ». На терені Делятинщини з'явилися місцеві ентузіасти радикального руху, зокрема Ю. Флис з Делятина, Ф. Гаврилюк з Ворохти, І. Захарчук з Чорних Ослав та ін. Наслідки цього етапу дали добрі результати у 1907 р., коли радикальні діячі відчули свою силу й постановили дати бій своїм політичним противникам. Розпочалося все з того, що на нараді покутських радикалів на Надвірнянський виборчий округ з виборів до Віденського парламенту проти Мандичевського виставлено кандидатуру популярного у Галичині радикального та січового діяча Кирила Трильовського, а його заступником – делятинського адвоката й організатора М. Лагодинського. Таким чином,

Микола Лагодинський вперше став послом до Австрійського парламенту по виборчому округу Долина – Калуш – Надвірна.

У вересні 1907 р. про М. Лагодинського згадано у Австрійському парламенті: за всю сесію парламенту молодий політик підготував та вніс на розгляд лише одну пропозицію відносно зловживань камеральних урядовців при продажі дерева з державних лісів Надвірнянщини.

На початку 1908 р. М. Лагодинський активно включився у передвиборчу кампанію за кандидата від радикальної партії на посла до Галицького сейму. Вже 4 січня він скликав до Делятина 45 делегатів з 17 громад повіту та запросив як гостей К. Трильовського та І. Сандуляка. Відкривши збори, він розповів присутнім про виборчу ординацію, а відтак надав слово делегатові з Парища Д. Яковейку, який від імені декількох делегатів виставив кандидатуру на посла в особі І. Сандуляка. Після багатьох фальсифікацій з боку адміністрації та перевиборів все ж таки 77 голосами проти 66 послом до Галицького крайового сейму було обрано І. Сандуляка.

19 квітня 1908 р. у Станиславові відбувся І крайовий з'їзд «Січі». Головою з'їзду вибрано М. Лагодинського, заступниками Сандуляка та Радуляка, секретарем – січового організатора з Делятина О. Климовича. Після розгляду різних питань порядку денного обрано Центральний комітет «Січі», до якого ввійшли К. Трильовський, М. Лагодинський, І. Сандуляк, П. Думка, І. Грабовецький, М. Корлюк, С. Брикович та А. Палій. М.

Лагодинському доручено виконувати обов'язки скарбника комітету «Січі». Так вперше М. Лагодинський вийшов на широку галицьку суспільно-політичну арену, заслужено зробивши ще один крок на шляху до загального визнання його як одного з найкращих діячів українського народу. У грудні 1908 р. М. Лагодинський брав участь у роботі XIX з'їзду Української радикальної партії в Тернополі, де виступив з доповіддю про пенсійне забезпечення робітників і хліборобів.

Вперше у Австрійському парламенті М. Лагодинський виступив 17 червня 1909 р. У своїй промові він висловив своє бачення виборчої реформи, яка за своїм змістом принесла народові гірке розчарування, оскільки і далі санкціонувала панування поляків в Україні та поставила українську бідноту у виключне положення в Австро-Угорщині.

З уваги на те, що австрійський уряд відносився прихильно до поляків, надав їм надзвичайні права в Галичині, потурав ворожому українству русофільству, М. Лагодинський категорично висловився проти підтримки такого уряду.

У серпні 1909 р. М. Лагодинський знаходився в Делятині: 21 серпня в його будинку відбулася нарада радикальних послів; 22 серпня він і Сандуляк звітували про свою посольську діяльність у Микуличині; 29 серпня Л. Бачинський, К. Трильовський, Ю. Романчук та І. Сандуляк звітували на вічі в Перерослі.

Наприкінці року Лагодинському довелося ще раз побувати у Відні й внести 6 пропозицій на розгляд

парламенту. У них йшлося: про зловживання на громадських виборах у Білих Ославах; про створення окремої єврейської громади в Микуличині; про безправства скарбника у Ланчині; про обмеження прав селян передачею під вирубку державних лісів спекулянтам; про розширення залізничної станції у Делятині.

1909 р. Лагодинський видав брошуру «Парламент австрійський на службі поляків».

22 травня 1910 р. відбулися загальні збори повітової організації «Січ» у Делятині. Головою зборів вибрано М. Лагодинського, заступником Ю. Флиса з Делятина, секретарем І. Гродзіцького з Заріччя. Першим зі словом про історію заснування і діяльності «Січі» від часу її утворення виступив голова зборів. На цьому зібранні Миколу Лагодинського обрали кошовим повітової «Січі», П. Вишневського – осавулом, І. Гродзіцького – вчителем, О. Климовича – скарбником, Ф. Вацика – писарем.

У червні 1910 р. М. Лагодинський перебував у Відні, де 16 червня виступив у парламенті з довгою промовою. На початку промови Лагодинський гостро критикував діяльність Кабінету міністрів під керівництвом Вінера, вважаючи її неконституційною, оскільки вона спрямовувалася лише на те, щоб зробити парламент безсильним і підвладним своїй волі. До цього причетним, вважав політик, був і сам парламент, що загострив свій регламент, а опозиційні партії, що погодилися на це, – привели себе до самовбивства.

Влітку 1910 р. М. Лагодинський пере-

бував на Делятинщині: 17 липня звітував про свою посольську роботу на вічу у Надвірній; 7 серпня – у Камінній; 14 серпня разом із І. Сандуляком та Л. Бачинським – у Дорі. Звітуючи в Дорі, М. Лагодинський повідомив громадськість, що українські послы лише влітку 1910 р. внесли на розгляд парламенту 935 пропозицій і виголосили понад 100 промов.

18–19 грудня 1910 р. М. Лагодинський був присутнім на XXV з'їзді Української радикальної партії у Львові. Це був ювілейний з'їзд, що знаменувався двадцятилітнім існуванням партії, але на ньому прийшлося займатися досить неприємними партійними справами, зокрема, диверсійними викидами К. Трильовського. З уваги на важкий моральний і матеріальний стан партії, тодішній голова заряду Л. Бачинський вирішив уступити свою посаду. З'їзд обрав новий заряд на чолі з М. Лагодинським. Його заступником обрано І. Макуха.

Після партійного з'їзду у Львові, 5 березня 1911 р. М. Лагодинський провів окружний з'їзд УРП в Станиславові. З'їзд прийняв кілька резолюцій, зокрема про нове виборче право, про необхідність проведення перевиборів сільських зарядів партії, про потребу наради кошових при Головному січовому союзі, про святкування річниці смерті Т. Шевченка тощо. Виконуючи одну з цих резолюцій, 12 березня 1911 р. читальня «Просвіти» та «Січ» у Делятині при активній допомозі М. Лагодинського влаштувала в залі «Руської каси» у Делятині шевченківський концерт. Основні виступи в ньому належали близьким по-

мічникам Лагодинського І. Семанюку, О. Климовичу, І. Гродзіцькому, С. Солом'яному та ін.

30 березня 1911 р. цісар розпустив парламент, оголошено нові вибори. Розпочалася передвиборна кампанія. 15 квітня в Станиславові зібралися члени розширеного заряду УРП й постановили офіційно виставити кандидатури: по виборчому округу № 59 (Станиславів) Л. Бачинського; по виборчому округу № 58 (Городенка) – В. Стефаника; по виборчому округу № 55 (Надвірна, Калуш, Долина) – М. Лагодинського; по виборчому округу № 66 (Коломия) – К. Трильовського. Вищезгадані кандидати провели зустрічі з виборцями, на яких в їхню підтримку висловилися не лише селяни, але й світська інтелігенція. Таким чином, М. Лагодинський удруге став послом до Австрійського парламенту.

Навесні 1912 р. М. Лагодинський здійснив особливо великі організаційні заходи. 21 квітня у Делятині в приміщенні «Руської каси» відбулися загальні збори чотирьох культурно-освітніх і господарсько-економічних установ. Для підготовки та проведення спільних зборів кількох повітових установ задалегідь був створений спеціальний комітет, куди ввійшли представники радикалів і націонал-демократів, зокрема посол М. Лагодинський, суддя Г. Онуферко, директор «Руської каси» Т. Головацький, новий адвокатський конціпієнт Лагодинського М. Козоріс, диригент Делятинського оркестру та голова повітової «Січі» О. Климович, студент права С. Солом'яний. Зокрема, на зборах «Просвіти» виступали М. Лаго-

динський, П. Карп'як зі Львова та ін. Початок 1913 р. ознаменувався для Лагодинського працею у Австрійському парламенті, де вже 4 січня у міністра освіти відбулася конференція між Українським парламентським клубом (голова – М. Лагодинський) і Польським колом, що тривала п'ять годин, проте нічого не вирішила в справі створення українського університету. 16 листопада 1913 р. мешканці Делятина, очолені радикальним діячем М. Лагодинським, в домі «Бесіди» влаштували святкування в честь І. Франка. Імпрезу промовою відкрив М. Лагодинський.

25 грудня 1913 р. Львові відбувся XXVI з'їзд УРП, на якому зі звітною доповіддю виступив голова партії М. Лагодинський. Серед виступаючих були: С. Данилович (від імені з'їзду висловив подяку І. Франкові та М. Павлику), касир С. Винників, К. Трильовський, І. Макух, О. Назарук. Останній висловив досить сміливу ідею про національну автономію Галичини. У дискусії брали участь І. Франко, М. Лагодинський, Я. Весоловський, К. Трильовський, І. Макух та ін. Головою заряду знову обрано М. Лагодинського.

Наприкінці грудня 1913 р. українські послы зробили обструкцію в Австрійському парламенті, виголошуючи довгі промови. В числі промовців був і М. Лагодинський. В цей же час М. Лагодинського виставлено кандидатом та відтак обрано послом до Галицького сейму по 144 виборчому округу.

У березні 1914 р. з ініційовано створення при кращих місцевих това-

риствах «Січ» спеціальних воєнізованих відділів – «Січові стрільці». До кінця весни такі відділи створили у Делятині, Білих Ославах, Дорі й Микуличині. Важливу роль у формуванні цих відділів відіграв і М. Лагодинський. Він теж наглядав за належною підготовкою потужніших «Січей» Делятинщини до участі в крайовому святі «Січі», яке намічено було влаштувати 28 червня у Львові на честь 100-х роковин з дня народження Т. Шевченка. М. Лагодинський був присутній на цьому святі, яке перервалося через звістку про вбивство в Сараєво австрійського престолонаслідника. М. Лагодинський написав статтю «По атентаті», в якій висловив жаль з приводу смерті архикнязя, бо від убитого українці очікували покращення своєї долі.

Липень 1914 р. проходив у балачках про можливість вибуху війни та необхідності підготовки до виборів, які було назначено на жовтень. Але їм не судилося збутися – 28 липня 1914 р. розпочалася війна, що з локальної переросла у світову. Вже на початку серпня 1914 р. у Львові з представників всіх українських партій та політичних груп створено Головну Українську Раду, до складу якої ввійшов і М. Лагодинський. 3 серпня 1914 р. Рада видала Маніфест, який закликав українців до боротьби на стороні Австро-Угорщини проти Москви, за визволення України.

З наближенням російських військ до Делятинщини, М. Лагодинський виїхав з родиною до Відня й там перебував майже цілу війну, активно включившись в роботу Загаль-

ної Української Ради. Пізніше М. Лагодинський став суддею Польового суду Начальної команди УГА, ввійшов до складу Української Національної Ради ЗУНР і як член останньої наказав Томі Головацькому та Олександрю Колянковському від імені ЗУНР перебрати владу на Делятинщині. Перед баченням національної катастрофи й наступу польських військ, заподіяв собі смерть. У некролозі писалося, що «...в покійному тратить українська суспільність одну з найінтелігентніших політичних голов...». На сімейній гробниці у Делятині написано: «Др. Микола Лагодинський, 28.X.1866 – 12.V.1919».

Висновки. Таким коротким, але досить насиченим, був політичний шлях істинного галичанина, борця за долю України, Миколи Лагодинського. У серцях істинних галичан його ім'я, думки, переживання завжди будуть присутніми, його боротьба закликає всіх нас боротись за утвердження України, не жаліючи свого здоров'я і навіть життя!

Література

1. Клапчук В.М. Делятинщина: історико-географічне дослідження / В.М. Клапчук, М.М. Клапчук. – Делятин; Івано-Франківськ : Фоліант, 2007. – 584 с.
2. Клапчук М.М. Історико-етнографічний нарис Делятинщини (від найдавніших часів до 1939 року) / М.М. Клапчук, В.М. Клапчук. – Делятин, 2000. – 120 с.
3. Домашній архів родини Клапчуків, ф. 8, опис 1, справа 1, 145 арк.

Klapchuk V.M. MYKOLA LA-GODYNSKYI AS AN OUTGOING PERSON OF THE WEST UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC: LIFE AND POLITICAL ACTIVITIES. The article presents the original material on the life and career of the Ukrainian Radical Party chairman, Ambassador to the Austrian parliament, member of the General Ukrainian Rada and Ukrainian National Rada in the days of the West Ukrainian People's Republic - Mykola Lahodynsky, whose rising political career took place in the period of his residence in the town Delyatyn. M. Lahodynsky was born in the village Dobryvody near Zbarazh, finished the Zolochiv High School and the Law Faculty of the Lviv University. At the beginning of his political career he belonged to the narodovtsi, then was a member of the Ukrainian Radical Party till his death.

In 1900 he moved to advocacy work to the town Delyatyn, Nadvirna County. He got involved immediately in social and political work, carried out campaigning, organized rallies, campaigned for opening Ukrainian university in Lviv. 1902 «Prosvita» reading room and the first «Rys'ka kasa» were opened on his initiative in Delyatyn. 1907 he became the first ambassador to the Austrian parliament. In 1908 he was elected to the Central Committee of the «Sich» as treasurer.

In December 1910 at the XXV Congress of the Ukrainian Radical Party Lahodynsky was elected party chairman. 1911 after the early elections Lahodynsky became ambassador to the Austrian parliament for second time. In

December 1913 he was re-elected chairman of the URP and ambassador to the Galician Sejm.

At the beginning of the World War I he became a member of the main Ukrainian parliament. With the approach of Russian troops he moved with his family to Vienna, and there was almost the whole war, was active member in the work of the General Council of Ukrainian. He later became a judge of the supreme court of the Field UGA team, became a member of the Ukrainian National Rada of the West Ukrainian People's Republic.

Keywords: the West Ukrainian People's Republic, the Ukrainian Radical Party, Ambassador, Austrian Parliament, the General Ukrainian Rada, the Ukrainian National Rada, Delyatyn.

Клапчук В.М. МЫКОЛА ЛАГОДИНСКИЙ – ВЫДАЮЩАЯСЯ ФИГУРА ЗАПАДНОУКРАИНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ: ЖИЗНЕННЫЙ И ПОЛИТИЧЕСКИЙ ПУТЬ. В статье наводятся оригинальные материалы о жизненном и политическом пути председателя Украинской Радикальной Партии, посла в Австрийском парламенте, члена Общей Украинской Рады и Украинской Национальной Рады периода ЗУНР Мыколы Лагодинского, расцвет политической карьеры которого припал на период его проживания в городке Делятин.

М. Лагодинский родился в с. Добриводах близ Збаража, окончил Золочивскую гимназию и юридический факультет Львовского университета. Вначале своей политической

карьеры принадлежал к народникам, потом до смерти был членом Украинской радикальной партии.

В 1900 г. переехал на адвокатскую работу в городок Делятин Надворнянского уезда. Сразу же включился в общественно-политическую работу, проводил предвыборную агитацию, организовывал вече, агитировал за открытие Украинского университета во Львове. В 1902г. за его инициативой в Делятині создано библиотеку общества «Просвита», первую сберегательно-заемную «Русскую кассу». В 1907 г. впервые стал депутатом Австрийского парламента. В 1908 г. избран в Центральный комитет «Сичи» в качестве бухгалтера. В декабре 1910 г. на XXV зьезде Украинской радикальной партии Лагодинского избрали председателем партии.

В 1911 г. после досрочных выборов М. Лагодинский снова стал депутатом Австрийского парламента. В декабре 1913 г. снова избран председателем УРП и депутатом Галицкого сейма.

В начале Первой мировой войны вошел в Главную Украинскую Раду. С приближением русских войск выехал с семьей в Вену и там пребывал почти всю войну, активно работая в Общей Украинской Раде. Позже стал судьей Полевого суда Начальной команды УГА, вошел в состав Украинской Национальной Рады ЗУНР.

Ключевые слова: ЗУНР, Украинская Радикальная Партия, посол, Австрийский парламент, Общая Украинская Рада, Украинская Национальная Рада, Делятин.